

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XORIJIY INVESTORLAR UCHUN HUDUDIY MOLIVAVIY RAG‘BATLANTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Zokirov Sardor To‘lqin o‘g‘li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi hududlarning investitsion salohiyatini shakllantirish va xorijiy kapitalni jalb etish jarayonlariga yangi talablarni yuzaga keltirmoqda. An’anaviy investitsiya muhitida investorlar uchun soliq imtiyozlari, bojxona preferensiyalari, subsidiyalar, kredit kafolatlari va infratuzilmaviy ko‘mak kabi moliyaviy rag‘batlantirish vositalari asosiy omillardan biri sifatida qaralgan bo‘lsa, raqamli iqtisodiyot sharoitida ushbu mexanizmlarning tezkorligi, shaffofligi, manzilliligi va raqamli boshqaruv tizimlari bilan integratsiyalashuvi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli xorijiy investorlar uchun hududiy moliyaviy rag‘batlantirish mexanizmlarini zamonaviy iqtisodiy sharoitlarga moslashtirish hududlar o‘rtasidagi investitsion raqobatni kuchaytirishning muhim yo‘nalishlaridan biridir.

Hududiy moliyaviy rag‘batlantirish mexanizmlari investitsiya loyihalarining iqtisodiy samaradorligi, kapital qo‘yilmalar hajmi, yangi ish o‘rinlari yaratish, eksport salohiyatini kengaytirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va mahalliy ishlab chiqarish zanjirlarini rivojlantirish kabi mezonlar bilan uzviy bog‘liq holda shakllantirilishi lozim. Bunda barcha investorlar uchun bir xil imtiyozlarni qo‘llashdan ko‘ra, hududlarning iqtisodiy va infratuzilmaviy imkoniyatlari, investitsion risklari, mehnat resurslari, bozor salohiyati hamda ustuvor tarmoqlarini hisobga olgan holda differensial yondashuvni qo‘llash maqsadga muvofiqdir. Ayniqsa, investitsion salohiyati nisbatan past bo‘lgan hududlarda moliyaviy rag‘batlantirishning kompensatsion mexanizmlaridan foydalanish investor uchun mavjud qo‘shimcha xarajat va risklarni qoplash imkonini beradi.

Raqamli iqtisodiyot moliyaviy rag‘batlantirish jarayonlarini boshqarishning yangi imkoniyatlarini ham yaratmoqda. Xususan, investitsiya loyihalarini elektron ro‘yxatdan o‘tkazish, investorlar uchun raqamli platformalar orqali imtiyoz va preferensiyalar to‘g‘risida axborot taqdim etish, soliq va bojxona yengilliklarini avtomatlashtirilgan tarzda qo‘llash, loyihalarning moliyaviy ko‘rsatkichlarini onlayn monitoring qilish hamda davlat ko‘magining natijadorligini raqamli indikatorlar asosida baholash mexanizmlari shakllanmoqda. Bunday yondashuv moliyaviy rag‘batlantirishning shaffofligini oshirish bilan birga, investorning davlat organlari bilan o‘zaro munosabatlarida vaqt va tranzaksiya xarajatlarini kamaytirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, hududiy moliyaviy rag‘batlantirish mexanizmlarini takomillashtirishda investitsiya loyihalarining nafaqat kapital hajmi, balki ularning iqtisodiy va ijtimoiy natijadorligini ham hisobga olish zarur. Yangi ish o‘rinlari

yaratish, yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulot ishlab chiqarish, eksportni kengaytirish, mahalliy lashtirish darajasini oshirish, energiya va resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etish kabi natijalar rag‘batlantirish miqdorini belgilovchi asosiy mezonlarga aylanishi mumkin. Bu esa davlat moliyaviy ko‘magining investor uchun shunchaki imtiyoz emas, balki aniq iqtisodiy natijaga yo‘naltirilgan instrument sifatida shakllanishini ta‘minlaydi.

Mazkur masalaning yana bir muhim jihati hududlar o‘rtasidagi raqamli tafovutlarni hisobga olishdir. Raqamli infratuzilmasi rivojlangan hududlarda investorlar uchun axborot olish, davlat xizmatlaridan foydalanish va moliyaviy rag‘batlardan foydalanish imkoniyatlari keng bo‘lsa, raqamli imkoniyatlari cheklangan hududlarda bunday mexanizmlarning samaradorligi pasayishi mumkin. Shu bois moliyaviy rag‘batlantirish siyosatini raqamli infratuzilmani rivojlantirish, elektron davlat xizmatlarini kengaytirish va hududiy investitsiya platformalarini takomillashtirish choralari bilan uyg‘unlashtirish talab etiladi.

Fikrimizcha, raqamli iqtisodiyot sharoitida xorijiy investorlar uchun hududiy moliyaviy rag‘batlantirish mexanizmlarining samaradorligi “hududning investitsion salohiyati – investorning loyihaviy ehtiyoji – moliyaviy rag‘bat turi – kutilayotgan iqtisodiy natija – raqamli monitoring” ketma-ketligi asosida tashkil etilganda yuqori bo‘ladi. Shu jihatdan mazkur maqolada xorijiy investorlarni hududlarga jalb etishda moliyaviy rag‘batlantirish vositalarining o‘rni, ularni raqamli iqtisodiyot sharoitida takomillashtirish yo‘nalishlari hamda hududlarning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga oluvchi differensial mexanizmlarni shakllantirish masalalari tadqiq etiladi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida xorijiy investorlar uchun hududiy moliyaviy rag‘batlantirish mexanizmlarini takomillashtirish hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish, xorijiy kapital oqimini kengaytirish va hududlar o‘rtasidagi investitsion tafovutlarni qisqartirishning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, an‘anaviy soliq va bojxona imtiyozlari bilan cheklanib qolgan rag‘batlantirish tizimi zamonaviy investorlarning tezkor axborot, shaffof boshqaruv, individual yondashuv va loyihaviy qo‘llab-quvvatlashga bo‘lgan talablarini to‘liq qondira olmaydi. Shu sababli moliyaviy rag‘batlantirish vositalarini hududlarning iqtisodiy salohiyati va investorlarning real ehtiyojlari bilan uyg‘unlashtirish zarur.

Xorijiy investorlar uchun moliyaviy rag‘batlantirish tizimida soliq imtiyozlari, subsidiyalar, foiz xarajatlarini qoplash, kredit kafolatlari, infratuzilmaviy xarajatlarni kompensatsiya qilish hamda investitsiya loyihalarini moliyalashtirishga ko‘maklashish kabi instrumentlardan kompleks foydalanish maqsadga muvofiq. Bunda rag‘batlantirish miqdorini faqat investitsiya hajmiga bog‘lash o‘rniga, yaratiladigan ish o‘rinlari, eksport salohiyati, mahalliy lashtirish darajasi, innovatsion texnologiyalar ulushi va qo‘shilgan qiymat kabi natijaviy ko‘rsatkichlarni ham hisobga olish davlat mablag‘laridan foydalanish samaradorligini oshiradi.

Raqamli texnologiyalar mazkur mexanizmlarning boshqaruv samaradorligini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi. Xususan, investorlar uchun yagona raqamli platformada hududlar kesimidagi moliyaviy imtiyozlar, investitsiya loyihalari, infratuzilmaviy imkoniyatlar, yer va resurslar to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni jamlash, rag‘batlantirishga ariza berish va uning holatini onlayn kuzatish imkoniyatlarini

yaratish investor bilan davlat o'rtasidagi munosabatlarni soddalashtiradi. Shu bilan birga, rag'batlantirish natijalarini raqamli monitoring qilish ajratilgan mablag'larning maqsadli ishlatilishini nazorat qilish imkonini kengaytiradi.

Hududlarning rivojlanish darajasidagi farqlarni hisobga olgan holda differensial moliyaviy rag'batlantirish mexanizmini joriy etish ham muhimdir. Investitsion salohiyati yuqori hududlarda ko'proq natijadorlikka asoslangan rag'batlantirish vositalaridan foydalanish, infratuzilmaviy va institutsional cheklovlari mavjud hududlarda esa kompensatsion va kafolat mexanizmlarini kuchaytirish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv investitsion resurslarning hududlar bo'yicha yanada muvozanatli taqsimlanishiga xizmat qiladi.

Umuman olganda, raqamli iqtisodiyot sharoitida hududiy moliyaviy rag'batlantirish tizimi "investitsion salohiyatni baholash – investor ehtiyojini aniqlash – rag'batlantirish instrumentini tanlash – natijadorlik mezonlarini belgilash – raqamli monitoring – qayta baholash" tamoyili asosida tashkil etilishi lozim. Fikrimizcha, mazkur yondashuv moliyaviy rag'batlantirishni umumiy imtiyozlar tizimidan aniq natijaga yo'naltirilgan investitsion siyosat instrumentiga aylantiradi. Natijada hududlarning investitsion jozibadorligi oshib, xorijiy investorlar uchun barqaror, shaffof va raqamli boshqariladigan investitsiya muhiti shakllanadi.